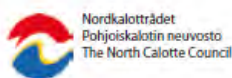

LÆRERVEILEDNING

TIET RUIJHAAN/VEIEN TIL RUIJA

Følg Sofia og Mattis, to tolvåringer som forlater sine hjem og reiser langt mot nord, til Ruija - det forjettede land. Med utgangspunkt i deres reise tar vi opp problemstillinger som angår oss i dag.

Varanger museum
Lapin Maakuntamuseo
Nord Troms museum
Kainuu Instituutti
Norrbottens museum/
Norrbottens Läns Landsting

Lærerveiledningen kan lastes ned fra www.tietruijhaan.no

INNHALDSFORTEGNELSE

OM LÆRINGSMIDDELET	1
<i>Bakgrunn</i>	1
<i>Innledning</i>	1
LÆRERVEILEDNING	2
PEDAGOGISKE RETNINGSLINJER	3
FORMÅL	3
MÅLSETTING	3
METODE.....	3
MÅLGRUPPE	3
SKOLENS STYREDOKUMENT	3
<i>Norge</i>	3
<i>Sverige</i>	4
<i>Finland</i>	4
FEM TEMA I TRE DELER	5
<i>"Bakgrunn"</i>	5
<i>"Før"</i>	5
<i>"I dag"</i>	6
ARBEIDSOPPLEGG	6
OM DISKUSJONSSPØRSMÅLENE	6
OM OPPGAVENE	6
ARBEIDSMATERIALE	7
TEMA 1 "REISEN BEGYNNER"	9
BAKGRUNN.....	9
<i>Sofia og Mattis forteller</i>	9
<i>Historiske fakta</i>	10
FØR.....	11
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	11
<i>Oppgaver</i>	11
IDAG.....	12
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	12
<i>Oppgaver</i>	12
TEMA 2 "PÅ VEI"	15
BAKGRUNN.....	15
<i>Sofia og Mattis forteller</i>	15
<i>Historiske fakta</i>	16
FØR.....	17
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	17
<i>Oppgaver</i>	17
IDAG.....	18
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	18
<i>Oppgaver</i>	18
TEMA 3 "ARBEIDSERFARING"	23
BAKGRUNN.....	23
<i>Sofia og Mattis forteller</i>	23
<i>Historiske fakta</i>	24
FØR.....	25

<i>Diskusjonsspørsmål</i>	25
<i>Oppgaver</i>	25
IDAG	26
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	26
<i>Oppgaver</i>	26
TEMA 4 "KULTURTRADISJON"	29
BAKGRUNN	29
<i>Sofia og Mattis forteller</i>	29
<i>Historiske fakta</i>	30
FØR	31
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	31
<i>Oppgaver</i>	31
IDAG	32
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	32
<i>Oppgaver</i>	32
TEMA 5 "REISEN FORTSETTER"	35
BAKGRUNN	35
<i>Sofia og Mattis forteller</i>	35
<i>Historiske fakta</i>	36
FØR	38
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	38
<i>Oppgaver</i>	38
IDAG	40
<i>Diskusjonsspørsmål</i>	40
<i>Oppgaver</i>	40
KILDER	43
VEDLEGG	45

Om læringsmiddelet

Bakgrunn

På 1800-tallet emigrerte mange familier fra Tornedalen og finsk Lappland til Nord-Norge. Under uårene på 1830 og 1860-tallet var det mange som ikke hadde noe valg. Ruija var det finske navnet på Nord-Norge. Det som hadde vært der fortalte om nok jord til å bygge seg en liten gård, og gode muligheter for å få jobb i gruvene eller på en fiskebåt. Fortellingene skapte drømmer om mat og frihet. Drømmen om Ruija var drømmen om en ny framtid.

Innledning

Dette læringsmiddelet tar utgangspunkt i vandrestillingen "Tiet Ruijhaan / Veien til Ruija". Utstillingen er et samarbeidsprosjekt mellom Varanger Museum IKS, Norrbottens museum, Lapplands regionmuseum i Rovaniemi/Lapin maakuntamuseo, Nord-Troms Museum og Kvensk Institutt i Børselv / Kainun Institutti.

Læringsmiddelet kan fungere både frittstående og utfyllende til besøk ved utstillingen "Tiet Ruijhaan / Veien til Ruija". Innholdet er tverrfaglig og integrerer flere kunnskapsområder, for eksempel historie, samfunnskunnskap og språk, med fokus på spørsmål om identitet, kulturelt mangfold og integrering. Læringsmiddelet består av en lærerveiledning og et arbeidsmateriale. Lærerveiledningen beskriver hvordan arbeidsmaterialet bør anvendes.

LÆRERVEILEDNING

Pedagogiske retningslinjer

De pedagogiske retningslinjene for dette læringsmiddelet er basert på sosiokulturelle teorier hvor grunntanken er at læringen skjer gjennom individets samspill med omgivelsene. Gitt dette betraktes læringen som et samspill hvor alle involverte spiller en vesentlig og aktiv rolle. Materialet aspirerer dermed til å *vekke interesse* for å lære noe samt til å *skape muligheter og situasjoner* for læring. Språk og kommunikasjon har en sentral rolle i de sosiokulturelle teoriene, siden man i møte med andre lærer seg forskjellige måter å kommunisere og tenke på. Følgelig er samtale, diskusjoner og gruppeoppgaver viktige deler i dette pedagogiske materialet.

Formål

At elevene med utgangspunkt i en historisk beretning vil jobbe med nåtidige problemstillinger relatert til sin egen erfaringsverklighet for å styrke elevenes egen kulturelle identitet, samt bevisstgjøre de om vårt flerkulturelle samfunn før og nå.

Målsetting

Å skape læringssituasjoner som kan hjelpe elevene til å se sammenhengen mellom livsvilkår i fortiden, og hvordan disse har påvirket og formet historien. Gjennom kunnskap om historien, er det også et mål å gi elevene mulighet til å reflektere over og arbeide med nåtidige spørsmål koplet til deres egen erfaringsverden.

Metode

Metoden for dette læringsmiddelet tar utgangspunkt i en fiktiv fortelling. Denne er basert på historiske fakta for å vekke elevenes interesse for å vite mer om fortellingens historiske bakgrunn. Med hjelp av diskusjonsspørsmål og oppgaver gis elevene deretter muligheter til samtaler, refleksjon og arbeid rundt spørsmål som identitet, møter mellom kulturer, migrasjon, innvandring, integrering og reiser. En viktig del av metodevalget for arbeidsmaterialet er at hvert tema behandles både fra et historisk perspektiv og nåtidig perspektiv.

Målgruppe

Fra 10 år

Skolens styredokument

Innholdet i læringsmiddelet er utformet i samsvar med flere av målene og retningslinjene som angis i styredokument for skolen i Norge, Sverige og Finland.

Norge

Fra "Den generelle delen av læreplanen", under rubrikken "Kulturarv og identitet", s 4: *"Utviklingen av den enkeltes identitet skjer ved at en blir fortrolig med nedarvede væremåter, normer og uttrykksformer. Opplæringen skal derfor ivareta og utdype elevenes kjennskap til nasjonale og lokale tradisjoner - den hjemlige historie og de*

særdrag som er vårt bidrag til den kulturelle variasjon i verden.”

Fra ”Den generelle delen av læreplanen”, under rubrikken ”Kulturarv og identitet”, s 4:
”Samtidig forteller kulturhistorien at kontakt med andre og forskjellige livsformer gir muligheter for overraskende kombinasjoner og for kollisjoner mellom anskuelser. Møtet mellom ulike kulturer og tradisjoner gir både nye impulser og grunnlag for kritisk refleksjon.”

Fra ”Den generelle delen av læreplanen”, under rubrikken ”Kulturarv og identitet”, s 4:
”Viten om andre folk gir egne og andres verdier en sjanse til å prøves.”

Fra ”Den generelle delen av læreplanen”, under rubrikken ”Kreative evner”, s 5:
”Undervisningen må derfor vise hvordan oppfinnsomhet og skaperkraft stadig har endret menneskenes levekår og livsinnhold, og under hvilke historiske vilkår det har skjedd. Fortidens små og store landevinninger gir ikke bare respekt for det mennesker før oss har frambrakt. De viser også at fremtiden er åpen, og at dagens unge kan forme den med sin innsats og sin fantasi. Kulturarven er ikke ensidig rettet mot fortiden, men en skapende prosess, der ikke minst skolen er en viktig deltaker.”

Sverige

Fra ”Läroplanen för grundskolan i Sverige”, Kursplan i historie, s 68:
”Människans förståelse av det förflutna är inflätad i hennes förställningar om samtiden och perspektiv på framtiden. På så sätt påverkar det förflutna både våra liv i dag och våra val inför framtiden. Kvinnor och män har i alla tider skapat historiska berättelser för att tolka verkligheten och påverka sin omgivning. Ett historiskt perspektiv ger oss redskap att förstå och förändra vår egen tid.”

Fra ”Läroplanen för grundskolan i Sverige”, Kursplan i historie, s 68:
”Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper om historiska förhållanden, historiska begrepp och metoder och om hur historia kan användas för olika syften. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar historiska kunskaper om likheter och skillnader i människors levnadsvillkor och värderingar. Därigenom ska eleverna få förståelse för olika kulturella sammanhang och levnadssätt. Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att tillägna sig en historisk referensram och en fördjupad förståelse för nutiden. De ska också få möjlighet att utveckla en kronologisk överblick över hur kvinnor och män genom tiderna har skapat och förändrat samhällen och kulturer.”

Finland

Fra ”Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen”, s 12:
”Den grundläggande utbildningen skall dessutom stödja varje elevs språkliga och kulturella identitet och modersmålsutveckling. Syftet är också att väcka lust till livslångt lärande. Uppgiften inom den grundläggande utbildningen är att säkerställa samhällets kontinuitet och bygga en framtid. Den grundläggande utbildningen skall föra över kulturarvet från en generation till en annan, bidra till att kunskapen i samhället ökar och sprida kunskap om de värden och handlingssätt som bildar samhällets grundpelare.”

Fra "Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen", under rubriken "Historia", s 220:

"Syftet med undervisningen i historia är att lära eleven att växa upp till en ansvarsfull aktör som kritiskt kan behandla händelser i nuet och i det förgångna. Eleven får lära sig att förstå att den egna kulturen och andra kulturer är resultatet av en historisk utvecklingsprocess. I undervisningen behandlas både allmän historia och Finlands historia. Syftet med undervisningen är att ge eleven stoff för att bygga upp sin identitet, för att sätta sig in i begreppet tid och för att förstå människans verksamhet och värdet i intellektuellt och kroppsligt arbete."

Fem tema i tre deler

Arbetsmaterialet tar utgangspunkt i de fem temaene som tas opp i utstillingen "Tiet Ruijhaan/Veien til Ruija":

Tema 1 "Reisen begynner"

Tema 2 "På veien"

Tema 3 "Arbeidserfaring"

Tema 4 "Kulturtradisjon"

Tema 5 "Reisen fortsetter"

For hvert tema foreligger et arbeidsmateriale i tre deler: "Bakgrunn", "Før" og "I dag".

"Bakgrunn"

Bakgrunnen utgjøres av "Sofia og Mattis' fortellinger" og historiske faktatekster. Fortellingene handler om to tolvåringers reise fra Tornedalen og Nord-Finland til "Ruija" i Nord-Norge på midten av 1800-tallet. Fortellingen er fiktiv, men baseres på historiske fakta. Fortellingene og faktatekstene er hentet fra innholdet i utstillingen "Tiet Ruijhaan/Veien til Ruija". Hvert tema innledes med at læreren viser og forteller om "Sofia og Mattis fortellinger". Fortellingen foreligger i form av illustrasjoner og snakkebobler i deres respektive deler. Fortellingene vil også kunne lastes ned fra nettsiden til utstillingen/prosjektet "Tiet Ruijhaan/Veien til Ruija". Læreren forteller videre mer om livsvilkårene på 1800-tallet med utgangspunkt i faktatekstene for hvert tema, alternativt kan læreren la elevene lese faktatekstene selv.

Mål:

Å øke elevenes bevissthet om forskjeller og likheter mellom fortid og nåtid hva angår livsvilkårene generelt og livsvilkårene for de som emigrerte fra Tornedalen og finsk Lappland til "Ruija" i Nord-Norge spesielt.

"Før"

Denne delen inneholder diskusjonsspørsmål og oppgaver i et historisk perspektiv, det vil si det historiske materialet i "Bakgrunn". Diskusjonsspørsmålene fungerer som en start for å igangsette elevenes egne tankebaner om temaet. Mer om dette under rubrikken "Om diskusjonsspørsmålene" nedenfor.

Mål:

At fortellingene om Sofia og Mattis reise skal vekke elevenes interesse for å søke mer kunnskap om livet på 1800-tallet i deres egen hjembygd. Dette er for å

muliggjøre at elevene skal se seg selv og det som foregår i samtiden som et ledd i den historiske utviklingen.

”I dag”

Denne delen behandler temaet fra et nåtidig perspektiv. Diskusjonsspørsmålene og oppgavene koples til elevenes egne livsvilkår og erfaringsvirkelighet.

Mål:

At kunnskap om historien skal føre til at elever jobber med spørsmål som for eksempel identitet, kulturelt mangfold og integrering for å styrke elevenes egen kulturelle identitet og bevisstgjøre dem om dagens multikulturelle samfunn.

Arbeidsopplegg

Dette arbeidsopplegget er et forslag til fremgangsmåte som kan spenne over flere uker, hvis alt materialet gjennomgås. Hvert tema kan jobbes med på to eller flere arbeidsøkter, avhengig av hvor inngående oppgavene gjennomgås. Til enkelte oppgaver trengs ekstramateriale, dette finnes vedlagt. Du som lærer kan fritt velge om du vil fokusere mer på ett spesifikt tema og mindre på et annet. Et eksempel på en forenklet versjon av opplegget kan være å bare arbeide med ”Sofia og Mattis fortellinger” i ”Bakgrunn” sammen med diskusjonsspørsmål for ”Før” og/eller ”I dag”. Avslutningsvis kan du som lærer sammen med dine elever gjennomføre en evaluering av arbeidet. Å la elevene evaluere sitt eget arbeid hjelper elevene til å reflektere over det de har jobbet med, sette ord på det de har lært og kjenne at de har muligheten til å komme med konstruktiv kritikk til arbeidet. Et forslag til evalueringsskjema finnes som vedlegg 11.

Om diskusjonsspørsmålene

Med hvert tema følger en del forslag til diskusjonsspørsmål, men du som lærer kan velge bort og legge til spørsmål etter egen vurdering. Mange av diskusjonsspørsmålene er av typen ”åpne spørsmål”. Det er bra å anvende åpne spørsmål innledningsvis i arbeidet med et emne, siden de setter i gang elevenes egne tankebaner. Ved hjelp av åpne spørsmål kan du som lærer få et inntrykk av dine elevers forkunnskaper om emnet. Det finnes ingen riktige eller gale svar på et åpent spørsmål. På denne måten får alle elever mulighet til å komme til ordet og formulere sine egne ideer og tanker. Gjennom å la samtalen utgå fra elevenes tanker og svar kan elevenes nysgjerrighet og interesse for emnet vekkes. Eksempelvis: Hvordan levde menneskene på 1800-tallet? Samme spørsmål stilt som åpent spørsmål: Hvordan *tror du* at menneskene levde på 1800-tallet?

Om oppgavene

Opgavene i arbeidsmaterialet er av ulike typer. Det finnes for eksempel oppgaver om å forske/finne ut mer om ulike emner, samtale- og diskusjonsøvinger, dramaøvinger og skriveoppgaver. En av skriveoppgavene vil vi at elevene sender til nettsiden for utstillingen/prosjektet ”Tiet Ruijhaan/Veien til Ruija” (veientilruija.no) for publisering og arkivering for fremtiden.

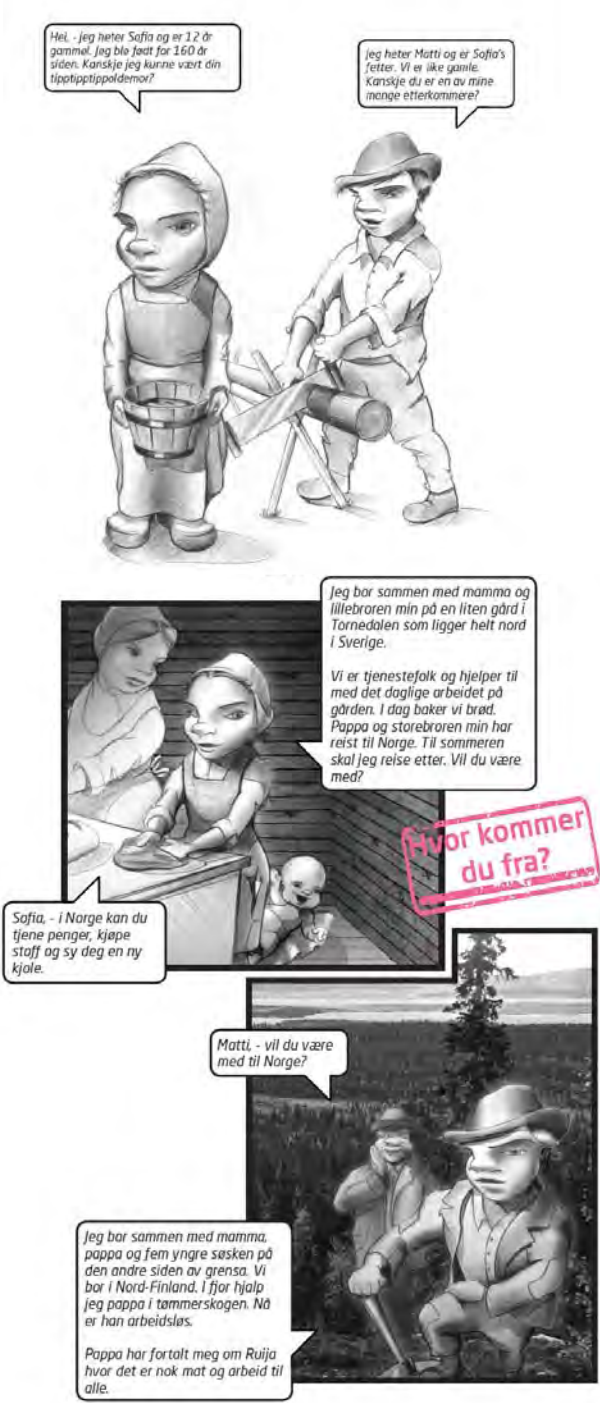

ARBEIDSMATERIALE

TEMA 1 "REISEN BEGYNNER" 1/2

Sofia og Mattis forteller

Hei. - jeg heter Sofia og er 12 år gammel. Jeg ble født for 160 år siden. Kanskje jeg kunne vært din tipptippoldemor?

Jeg heter Matti og er Sofia's fetter. Vi er like gamle. Kanskje du er en av mine mange etterkommere?

Jeg bor sammen med mamma og lillebroren min på en liten gård i Tornedalen som ligger helt nord i Sverige.

Vi er tjenestefolk og hjelper til med det daglige arbeidet på gården. I dag baker vi brød. Pappa og storebroren min har reist til Norge. Til sommeren skal jeg reise etter. Vil du være med?

Hvor kommer du fra?

Sofia, - i Norge kan du tjene penger, kjøpe stuff og sy deg en ny kjole.

Matti, - vil du være med til Norge?

Jeg bor sammen med mamma, pappa og fem yngre søsken på den andre siden av grensa. Vi bor i Nord-Finland. I fjor hjalp jeg pappa i tømmerstogen. Nå er han arbeidsløs.

Pappa har fortalt meg om Ruija hvor det er nok mat og arbeid til alle.

TEMA 1 "REISEN BEGYNNER" ^{2/2}

Historiske fakta

Sult og krig

En gang bodde det nesten bare nomadiske samer så langt mot nord. Landegrenser og nasjoner slik vi kjenner dem i dag, fantes ikke. Først i middelalderen, da nasjonene begynte å vokse frem begynte folk å seg ned her oppe. På 1500- og 1600-tallet økte befolkningen så mye at det ble vanskelig å forsørge alle sammen. Mange sultet i hjel. Den store nordiske krigen på starten av 1700-tallet gjorde forholdene enda verre. Da krigen tok slutt, fortsatte befolkningsveksten og problemene vendte tilbake. Verken jordbruk, jakt eller fiske ga tilstrekkelig med mat til å forsørge alle sammen. Noen år var verre enn andre. Under uårene på 1830- og 1860-tallet var det mange som ikke hadde noe valg; de måtte reise, enten for å tjene penger i arbeidssesongen, eller for å starte et nytt liv i Ruija.

Drømmen om et bedre liv - drømmen om Ruija

Ruija var det finske navnet på landet i ved Ishavet i nord. Det som hadde vært der fortalte om nok jord til å bygge seg en liten gård, og gode muligheter til å få jobb i gruvene eller på en fiskebåt. Krigen var dessuten langt borte. Fortellingene skapte drømmer om mat og frihet. Drømmen om Ruija var drømmen om en ny fremtid.

De fleste som dro var fattige mennesker fra landsbygda: tjenestepiker og tjenestegutter, husmenn og gårdsarbeidere. Andre var sønner og døtre av bønder som ikke hadde plass til flere på gården. Noen bønder hadde så mye gjeld at de ville starte et nytt liv ved Ishavet, mens andre ble lokket av fortellingene de hadde hørt om rikdommer som fantes i nord. Av og til ble til og med små barn sendt nordover alene av foreldre som trodde de kunne få et bedre liv i Ruija.

Først etter 1890, med modernisering av skogbruket, oppstart av jernmalmsgruvene i Malmberget og Kiruna og fremvekst av kystbyer langs Bottenviken ble det bedre tider og lettere å finne arbeid. Drømmen om et bedre liv i Ruija forsvant. Det var like greit å bli hjemme.

Før

TEMA 1 "REISEN BEGYNNER" 1/1

Diskusjonsspørsmål

- Hvorfor tror du Sofia og Matti reiste til Ruija?
- Hva tror du Sofia og Matti drømte om?
- Tror du Sofia og Matti var nervøse før reisen?
- Hvilke andre grunner tror du fikk folk til å reise til Ruija?

Oppgaver

- **Finn ut mer om "Livet på 1800-tallet"**

Samtal med elevene. Still følgende åpne spørsmål for å gi alle mulighet til å delta og komme med egne hypoteser:

Hvordan tror du folk levde på 1800-tallet?

Hvilke typer klær tror du folk hadde da?

Hva tror du de spiste?

Hvordan tror du de bodde?

Hva tror du de gjorde i løpet av en dag?

1. "Forske"

Skriv ned elevenes svar på for eksempel flippover eller whiteboard. Del så inn elevene i grupper med 3-6 elever per gruppe. Med utgangspunkt i de samlede svarene får gruppene i oppgave å finne ut mer fakta om hvordan livet så ut på 1800-tallet. Del opp de forskjellige temaene mellom de ulike gruppene: for eksempel mat, klær, boforhold. Elevene samler inn fakta og presenterer det for hverandre i tverrgrupper. Les mer om hvor du kan finne fakta i vedlegg 1 "Finn ut mer".

2. "Sofia og Mattis drømmer om fremtiden"

Se for deg at du er Sofia eller Matti. Beskriv gjennom skrijving, tegning eller maling hvordan ditt og din families liv ser og fortell om dine drømmer for fremtiden i Ruija. Tenk på fakta om hvordan livet var på 1800-tallet, så din beskrivelse skal bli så bra som mulig.

Idag

TEMA 1 "REISEN BEGYNNER" 1/2

Diskusjonsspørsmål

- Hva ville du tatt med deg hvis du måtte reise til et annet land?
- Hva tror du er absolutt nødvendig for å overleve?
- Hva behøver man for å kunne trives?
- Hvilke årsaker er det til å flytte?
- Fra hvilke land har innvandrere kommet til ditt land? Hvorfor tror du de forlot sitt hjemland? Har alle samme årsak?

Oppgaver

- **Gruppeoppgave "Pakk sekken"**

Del inn klassen i grupper, med 3-5 elever per gruppe.

Instruksjon til elevene:

Du må nå reise til et annet land på ubestemt tid. Du begynner reisen din uten å vite noe om hvor du skal eller hvor lenge du blir borte. Før du reiser vet du ingenting om hvor du skal bo, om du kan få jobbe, gå på skole, bo på hotell eller hvilke muligheter du har til å få mat eller tjene penger. Du har fått en beskjed om at du bare får ta med deg tre ting. Dere må nå bestemme i fellesskap hvilke tre ting hver og en får ta med seg.

Hver gruppe får en liste over forskjellige ting, se vedlegg 2. Hver gruppe får i oppgave å bli enige om 3 av tingene på listene som hver og en kan ta med seg på reisen. Elevene skal også begrunne sine valg. Gruppene presenterer sine valg og begrunnelsene for resten av klassen.

- **Skriveøving "Pakk sekken"**

Etter at gruppen har gjort sine valg i fellesskap, kan hver enkelt elev gjøre sitt personlige valg. Hver elev får velge fem forskjellige ting å ta med seg. Elevene får i oppgave å skrive sine egne pakkelister og begrunne sine valg. I skriveøvingen får elevene også i oppgave å skrive om sine bekymringer og drømmer for reisene de skal sette ut på.

Idag

TEMA 1 "REISEN BEGYNNER" 2/2

- **Finn ut mer om flyktninger, innvandrere og utvandrere**

Inviter en person til klassen som har flyktet hjemlandet sitt, eller har kommet til ditt land av en annen årsak. La personen fortelle om reisen og om hvordan han eller hun opplevde å komme til deres land. Hva har vært bra eller enkelt? Hva har vært mindre bra eller vanskelig? Om dere ikke har mulighet til å invitere noen til klassen, kan en annen mulighet være å se en film eller et tv-program for å få innblikk i en personlig fortelling.

Tips:

Norge:

<http://www.nrk.no/skole>
<http://www.flerkulturell.com/>
<http://portal.tv2skole.no>
<http://ndla.no/>

Ta kontakt med biblioteket på ditt hjemsted for tips om filmer eller tv-program.

Sverige:

<http://www.ur.se/>
<http://www.sli.se/>
<http://www.ur.se/framlingsfientlighet>
<http://www.ur.se/id/152936> (Rasismens historie) (högstadiet)
<http://www.ur.se/id/153402> (Välkomna nästan allihopa) (högstadiet/gymnasiet)

TEMA 2 "PÅ VEI" 1/2

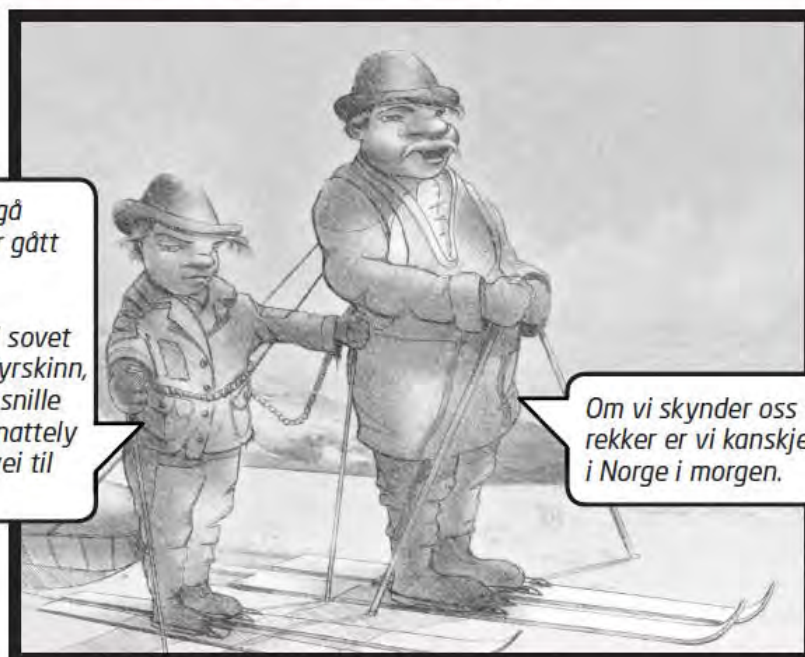

Når vi kommer i land skal vi tenne bål. Da skal du få stekt fisk.

Jeg er sulten og kald, - har ikke spist siden vi forlot land for mange timer siden. I Kyrö måtte vi vente på båten i nesten en uke, men nå har vi snart krysset den store Inarಿಸjøen.

I morgen skal vi gå videre til Norge hvor pappa har skaffet meg arbeid som tjenestepike hos en rik handelsmann i Vadsø.

Hvordan reiser du?

Jeg orker nesten ikke å gå lenger. Pappa og jeg har gått på ski i snart 2 uker.

De fleste nettene har vi sovet ute på hvert vårt reinsdyrskinn, men i går var det noen snille mennesker som ga oss nattely inne på låven. Vi er på vei til Norge.

Om vi skynder oss rekker er vi kanskje i Norge i morgen.

TEMA 2 "PÅ VEI" 2/2

Historiske fakta

Reiseruter

Reiserutene nordover fulgte i hovedsak elver og sjøer. En hovedrute gikk opp gjennom Tornedalen til Muonio hvor den enten fortsatte nordvest over fjellet til Lyngen og Skibotn i Norge, eller rett nordover til Kautokeino og Alta. En annen hovedrute gikk nordover gjennom Finland, krysset de store sjøene, og fortsatte mot Neiden og Bugøyfjord i Norge hvor de reisende ble fraktet med båt over Varangerfjorden til Vadsø.

Folk reiste både om sommeren og på vinteren. På sommeren gjorde tømmerstokker og bruer det mulig å ferdes over myrer og elver. De fleste gikk til fots og måtte bære bagasjen sin selv. Langs elvene og over sjøene ble det brukt båt. På vinteren var ski det viktigste fremkomstmiddelet. Da dro de reisende ofte bagasjen på en slede etter seg. Bare de rikeste hadde hest eller råd til å leie reinsdyr.

Underveis

De reisende måtte overnatte under åpen himmel og jakte og fiske for å skaffe seg mat. Det var langt mellom fastboende som kunne tilby kost og losji. Husrom og båttransport kostet penger, men de fleste betalte i forhold til hva de hadde råd til. Å ro oppover elvene tok lang tid, og de reisende måtte ofte vente to, none ganger tre uker på båtskyss over de store sjøene.

Handel

Foruten utvandrere som søkte en ny framtid, var det ofte handelsfolk som reiste til Norge. De var på vei til markedene som ble arrangert til faste tider på året, gjerne om vinteren. Da var det lettest å ta seg frem på sleder fullastede med varer. Handelsmenn fra Tornedalen satte sitt preg på det såkalte Kvenmarkedet, som ble holdt i Skibotn etter jul. De solgte forskjellige håndverksprodukter, redskap og klær, og kjøpte saltet og tørket fisk som de brakte med seg tilbake til Tornedalen. Markedet var også en viktig møteplass hvor folk ble kjent med hverandre og muligheten i Ruija. Det var også der man fikk høre om ny tanker og ideer, og diskusjon gikk om alt fra fiskeredskap til religion.

TEMA 2 "PÅ VEI" 1/1

Diskusjonsspørsmål

- På hvilke forskjellige måter tror du man reiste på 1800-tallet?
- Hvilke veier tror du man valgte hvis man skulle reise til Ruija fra Nord-Sverige eller Finland? Hvorfor tror du man valgte akkurat den veien? Valgte man å reise i daler, langs fjell eller langs vann? Hvorfor? Studer kartet med reiserutene markert i vedlegg 3. Jamfør med din kartbok.
- Hvordan tror du man skaffet seg informasjon om ulike reisemål og reiseveier?
- Markedene var viktige før i tiden. Hvorfor?

Oppgaver

- **Samtaleøving: "På markedet"**

For instruksjoner og samtalekort med spørsmål og svar, se vedlegg 4. Læreren innleder med å tegne et bilde av hvordan det kunne gå for seg eller se ut på et markedet. Hvem kom til markedet? Hva gjorde man på markedet? Elevene får deretter mingle rundt på en fiktiv markeds plass. Med hjelp av sine respektive kort får de presentere seg for hverandre og fortelle hvor de kommer fra. På kortene står det spørsmål de skal få svar på, forsøk å finne den personen som kan svare på det. Hver elev har i tillegg svaret på noen andres spørsmål.

- **Skriveøving "Skriv et brev"**

Med utgangspunkt i samtaleøvingen "På markedet", kan elevene fortsette med en skriveøving.

Instruksjon til elevene:

"Se for deg at du er på vei til Ruija – fremtidslandet. Du har besøkt et marked hvor du har truffet mange forskjellige mennesker som har fortalt hva de vet om Ruija og gitt deg noen råd og tips. Skriv et brev hjem til noen i din familie eller en god venn. Fortell hva du har vært med på, hvilke personer du har truffet og hvilke nye ting du har lært. Tenk på at du gjerne vil lokke den du skriver til med til Ruija, eller at du vil at den du skriver til skal forstå at du har det veldig bra, og at de ikke trenger å bekymre seg for deg.

Idag

TEMA 2 "PÅ VEI" 1/4

Diskusjonsspørsmål

- Hva tror du er de fem viktigste årsakene til at man reiser/flytter i dag?
- Hva er forskjellen på å reise fordi man må og å reise for gøy?
- På hvilke måter kan man reise i dag?
- Hvordan har du reist?
- Husker du en spesiell hendelse fra en reise?
- Hvor tror du man kan finne informasjon om det stedet man skal reise til?

Oppgaver

- **Dramaøving "Varm stol"**

La elevene sette seg på stoler i en ring midt på gulvet. Forklar for eleven at de skal ta et standpunkt til ulike påstander. Dette gjør de gjennom å sitte i ro på stolen sin hvis de ikke er enig med påstanden eller hvis de trenger tid til å tenke. Gjennom å reise seg og bytte plass med noen erklærer de seg enige i påstanden. Stopp opp etter hver påstand og la noen elever forklare hvorfor de ble sittende eller byttet plass.

Eksempel på påstander:

Jeg liker å reise.

Jeg liker ikke å reise.

Jeg tenker på miljøet når jeg reiser.

Jeg liker best å reise med tog.

Jeg liker best å reise med fly.

Jeg liker best å reise med bil.

Jeg ville flyttet fra hjemlandet mitt hvis det ble krig.

Jeg kommer aldri til å flytte fra hjemlandet mitt, uansett hva som hender.

Jeg har lyst til å prøve å bo i et annet land.

Jeg tror vårt land er det beste landet å bo i.

Jeg vil alltid bo nærme mitt hjemsted.

Livet var enklere før.

Det er lett å lære seg et nytt språk.

Jeg vil reise utenlands på ferie.

Det er lett å bli kjent med nye mennesker i andre land.

Idag

TEMA 2 "PÅ VEI" 2/4

• Skriveoppgaver "Ulike typer reiseskildringer"

1. Intervju og skriveoppgave "Å flytte til et annet land"

Mange mennesker flytter til et annet land. En del flytter for finne arbeid og kunne forsørge seg selv og sin familie, en del flytter for å overleve overhodet. Andre flykter fra sitt land, kanskje fra krig eller fordi de er forfulgte på grunn av sine meninger. De aller fleste som flytter drømmer om et bedre liv.

Instruksjon til elevene:

Gå sammen to og to i par. Den ene later som om han/hun arbeider som journalist for en avis. Intervju makkeren. Bruk spørsmålene nedenfor. Skriv en artikkel basert på intervju. Bytt roller. Se intervjutips i vedlegg 5.

Alternativt kan elevene få i oppgave å skrive dagbok om sine tanker rundt intervju spørsmålene.

Intervju spørsmål:

Hva kan få deg til å forlate hjemlandet ditt?

Kanskje for en kortere tid, eller kanskje for alltid.

Hvor har du i så fall lyst til å flytte? Finn informasjon om det landet.

Hva ville du tatt med deg?

Hva tror du at du behøver å lære deg for å passe inn i det nye landet?

2. "Planlegg flyttingen din"

Å flytte til et annet land medførte mange vanskeligheter for menneskene på 1800-tallet. Samtidig medførte det også nye muligheter, med drømmer om en ny fremtid. Å flytte i dag medfører også nye muligheter og kanskje en hel del vanskeligheter.

Instruksjon til elevene:

Tenk deg at du skal flytte til et annet land, og at det er tid for å planlegge flyttingen. Skriv en sjekklister for hva du må ha tenkt gjennom før du reiser, for eksempel:

Hva kan være vanskelig i det nye landet?

Tror du det er forskjellige vanskeligheter i forskjellige land?

Finnes det nye muligheter i det nye landet? Hvilke?

Tror du det er lettere eller vanskeligere å flytte til et annet land i dag enn hva det var på 1800-tallet?

Idag

TEMA 2 "PÅ VEI" 3/4

Blogg eller skriv dagbok om dine reiseplaner, dine forberedelser og dine tanker om dette. Du kan skrive korte tekster og refleksjon rundt de ulike spørsmålene.

3. "Et reiseminne"

Skriv en fortelling om et reiseminne du har. Det kan være et minne fra en kort eller en lang reise. Du har kanskje reist til et annet land, eller kanskje til et sted i nærheten av der du bor. Var det spennende eller var det kjedelig? Traff du noen spesielle personer? Hvem reiste du sammen med? Hvorfor reiste du? Ble det som du trodde?

• Samtaleøving "Hvordan vil du reise?"

Del opp elevene i mindre grupper, med 3-5 elever i hver gruppe. Gi elevene i oppgave å samtale rundt spørsmålene nedenfor:

På hvilke ulike måter kan man reise eller ta seg frem i dag?

Hvilke fordeler eller ulemper finnes det ved de forskjellige fremkomstmidlene?

Hvilket fremkomstmiddel frakter deg hurtigst?

Hvilket tror du er billigst?

Kan man bruke samme fremkomstmiddel til alle plasser man skal reise til? Hvis ikke, gi eksempel.

Hvilket/hvilke fremkomstmiddel er mest miljøvennlig? Begrunn.

• Foto - og skriveøving "Reisefortellingen"

Til denne oppgaven trenger man et digitalkamera og et bilderedigeringsprogram, samt mulighet til å vise digitale bilder på en dataskjerm eller via en projektor. Velg om du vil la elevene jobbe med oppgaven parvis eller i grupper.

Instruksjon til elevene:

Dere skal nå få i oppgave å fortelle om en reise. I stedet for å *skrive* en fortelling kan dere benytte *fotografier som forteller* en historie. Dere kan selv bestemme hva slags type reise dere skal fortelle om. Få hjelp av klassekameratene dine, velg miljø/scenografi og arranger motivene. Fotografer! Ta gjerne mange bilder så dere har et stort utvalg dere kan velge fra. Legg over og lagre bildene på en datamaskin. Velg så ut hvilke bilder du vil bruke, og sett de sammen til en bildefremvisning. Skriv korte tekster eller stikkord til bildene. Hver gruppe viser så frem bildene og forteller om de til resten av klassen.

TEMA 2 "PÅ VEI" 4/4

La bildene fortelle:

Hvorfor reiser personene?

Hvor er de på vei?

Hva har de pakket med seg?

Hvordan reiser de?

Hvordan har de det?

TEMA 3 "ARBEIDSERFARING" 1/2

I Vadsø sløyer og henger jeg fisken til tork så den skal vare lenge. I går plukket jeg riktignok poteter, og i dag baker jeg brød.

Da kommer også andre innvandrerkvinner fra Sverige og Finland og bruker ovnen. De har med ved.

Sofia, - så pen kjole du har. Har du sydd den helt alene?

Nå har jeg bodd i Reisadalen et helt år. For det meste hugger jeg tømmer og bygger hus sammen med andre menn fra Tornedalen.

I vinter samlet vi stubber og fururøtter. Nå har vi delt dem til pinner som vi stabler i en stor ring og snart skal sette fyr på. Det er på den måten vi lager tjære.

Hva vil du bli?

TEMA 3 "ARBEIDSERFARING" 2/2

Historiske fakta

Kunnskap og erfaring

Innvandrerne fra Sverige og Finland var vant til å utnytte det meste av det de fikk tak i ute i naturen. Særlig furuskogen var en viktig ressurs de kjente fra før. Mange var dyktige håndverkere som kunne lage det meste fra små kjøkkenredskap til store tømmerhus. Brenning av tjære var også en viktig kunnskap som de brakte med seg til Norge. Fururøtter ble delt til småpinner og stablet i høyden i en tjæremile. En tjæremile kunne brenne i flere dager og ga tjære som ble brukt til å tette båter og hindre tømmerhus fra råte. Innvandrerne hadde også stor kunnskap om jordbruk og husdyrhold. De ryddet nytt land for stein og skog og utnyttet myrene. Foruten gras til dyrene, var innvandrerne fra Finland og Tornedalen sannsynligvis de første som dyrket poteter så langt mot nord.

Nye yrker

I Tornedalen og i Nord-Finland hadde innvandrerne vokst opp ved elver og sjøer. I Ruija tilpasset de seg raskt til arbeidet og livet på havet og ble dyktige fiskere. Andre begynte å jobbe ved kopperverket i Kåfjord, hvor det vokste frem et samfunn med skole, butikk, kirke, teater og egne arbeiderboliger hvor hver familie bodde i egne små tømmerhus. Nesten halvparten av beboerne var innvandrere fra Finland og Tornedalen.

Kvinner

Skogsarbeid, gruvearbeid og fiske på havet var typisk mannsarbeid. Kvinnene hadde ansvaret for gården, barna og det daglige stell av dyra. De lagde mat og sydde klær slik som de hadde lært seg det i Finland og i Tornedalen. Kvinnene var vant til å samarbeide med hverandre, blant annet om å skaffe ved til de store bakerovnene familiene delte. Kvinnene deltok også i forberedelsene før fisket tok til, og i arbeidet med å bearbeide fangsten når den kom i land.

TEMA 3 "ARBEIDSERFARING" 1/1

Diskusjonsspørsmål

Følgende spørsmål handler om de som flyttet fra Nord-Sverige og Finland til Ruija på 1800-tallet.

- Hvilken kunnskap tror du de bar med seg? Hva kunne de fra før?
- Hvilken kunnskap tror du de hadde nytte av på det nye stedet?
- Hvilken ny kunnskap tror du de ble nødt til å anskaffe seg?
- Hvilke nye ting tror du de var nødt til å lære seg?
- Var det forskjell på kvinnearbeid og mannsarbeid?
- Finnes det arbeidet som er typisk kvinnelig eller mannlig i dag?

Oppgaver

- **Samtaleøving "Yrker før og i dag"**

Del inn klassen i mindre grupper. La gruppene diskutere og sortere forskjellige yrker i de som bare fantes før, de som bare finnes i dag og de som både fantes før og fortsatt finnes i dag.

Ta utgangspunkt i listen over gamle og nye yrker i vedlegg 6.

- **Bildeanalyseøving "Eldre fotografier"**

Studer eldre fotografier sammen, se vedlegg 7.

La deretter elevene samtale, skrive og/eller lage fortellinger om fotografiene med utgangspunkt i spørsmålene nedenfor:

Hva ser du i bildet?

Hvor tror du bildet er tatt?

Når tror du bildet er tatt?

Hvis det er personer i bildet, hva gjør de?

Hvilke klær har de?

Hvordan tror du personene på bildet har det?

Hva tror du de tenker?

Hva tror du de gjorde før bildet ble tatt?

Hva tror du skjedde etter bildet ble tatt?

Idag

TEMA 3 "ARBEIDSERFARING" 1/2

Diskusjonsspørsmål

- Finnes det yrker som er vanskeligere enn andre?
- Hvordan lærer man seg et yrke?
- Hvilke ulike kunnskapsformer finnes det?
- Hvilke typer kunnskap tror du er bra å ha når man kommer til et nytt land?
- Behøver man å kunne forskjellige ting i forskjellige land?
- Finnes det kunnskap som er bra å ha uavhengig av hvor man bor eller hva man arbeider med? Hvilke typer da?

Oppgaver

- **Diskusjonsøving "Klare seg bra i et nytt land"**

Hva er viktig for å klare seg bra som innvandrer i sitt nye hjemland? Elevene skal diskutere og rangere kategoriene i grupper. La de fortelle om og begrunne sine valg for resten av klassen.

Kategorier: Finnes også i vedlegg 8.

Kunne landets språk
Ha en jobb
Ha venner i det nye landet
Lære seg om landets kultur
Bytte religion
Vite noe om landets politikk
Ha venner og familie med seg fra ens hjemland
Være ung/barn
Være eldre/voksen
Tørre å prate med nye mennesker
Ha en god utdanning
Ha samme hudfarge som de i det nye landet
Være gutt/mann
Være jente/kvinne

Idag

TEMA 3 "ARBEIDSERFARING" 2/2

- **Skriveøving "Hva vil du bli?"**

Instruksjon til elevene:

Tenk på hvilket yrke du kunne tenke deg å ha når du bli stor. Hvorfor vil du jobbe med akkurat det? Tror du det er vanskelig å utdanne seg til din drømmejobb? Kjenner du noen som har det yrket? Tror du det er lett å få jobb med det yrket? Skriv og fortell om din drømmejobb.

TEMA 4 "KULTURTRADISJON" 2/2

Jeg går ofte på møter blant læstadianerne. Her blir jeg blit minnet om å passe meg for synden ute i verden samtidig som jeg kjenner meg hjemme.

Vi snakker og synger sammen på finsk, og jeg forstår alt det predikanten sier.

Du er en synder, men bare Gud kan tilgi deg.

Amen!

Norsk er vanskelig. Selv om jeg har bodd i Norge i flere år, forstår jeg lite når nordmennene snakker til meg.

Heldigvis hjelper vennene mine meg med å oversette. I badstua forstår jeg derimot alt. Der snakker alle finsk.

- Matti, i morgen er din tur til å hente ved.

Snakker du norsk?
Tror du på Gud?
Kan du synge?
Liker du å bade badstu?

TEMA 4 "KULTURTRADISJON" 2/2

Historiske fakta

Språk

De fleste innvandrerne hadde finsk som morsmål. I Tornedalen var svensk først og fremst et språk som bare myndighetene og de "fine" brukte, og i Norge var det på samme måten. I 1863 startet derfor myndighetene egne skoleklasser for at de som snakket finsk også skulle lære seg norsk. Lærebøkene hadde tekster både på finsk og norsk, og det ble delt ut premier til de barna som raskest lærte seg å snakke norsk. Finsk var likevel det språket de fleste innvandrerne brukte til daglig. Finsk ble også brukt til stedsnavn, som kunne bli oppkalt etter bruksområde, eller etter planter, dyr og naturformasjoner der innvandrerne slo seg ned.

Religion

Læstadianismen ble grunnlagt i Tornedalen av presten Lars Levi Læstadius på 1800-talet. Læstadius mente han hadde funnet den rette lære, og fikk mange tilhengere. Vekkelsen nådde Skibotn i Norge i 1851 og spredde seg som en brann blant de finskspråklige innvandrerne. Gudstjenestene ble avholdt både på finsk, samisk og norsk, men det finske språket sto i en særstilling. Salmebøker, bibler og andre religiøse bøker fantes ofte bare på finsk. Gjennom vekkelsen fikk mange innvandrere verdifull kunnskap om Ruija. De omreisende predikantene fortalte om hvor det var lurt å bosette seg, hvor det allerede bodde innvandrere fra Tornedalen og hvor det var muligheter for arbeid.

Andre kulturtradisjoner

Innvandringen til Ruija satte spor etter seg på mange forskjellige måter. Foruten språk og religion brakte innvandrerne med seg mange andre kulturtradisjoner; byggeskikk, klær, mat, eventyr og ikke minst musikk. Både salmer og verdslige sanger var ofte vemodige og de ble sunget med stor innlevelse. Mens salmene var religiøse av karakter, handlet sangene ofte om ulykkelig kjærlighet.

Sauna

Saunaen er det mest kjente eksempelet på innvandrernes kulturtradisjon. Den har en lang tradisjon i finskspråklige kulturer, ikke bare som en måte å holde seg ren på, men også som en møteplass. I Ruija ble saunaen viktig som et sted innvandrerne kunne treffes, utveksle nyheter og snakke sitt eget språk.

TEMA 4 "KULTURTRADISJON" 1/1

Før

Diskusjonsspørsmål

Følgende spørsmål handler om de som flyttet fra Nord-Sverige og Finland til Ruija på 1800-tallet.

- Hvordan lærte Sofia, Matti og alle de andre finsktalende det nye språket, norsk?
- På hvilke forskjellige måter kunne de finske innvandrerne bevare og huske sin egen kultur fra sitt hjemland?
- Hvorfor tror du så mange ville høre på de læstadianske predikantene?
- Hvorfor tror du saunaen ble en viktig møteplass?
- Tror du de lengtet hjem?

Oppgaver

- **Skriveøving "En avis på 1800-talet"**

Se for deg at du er journalist og blir flyttet til midten av 1800-tallet. Du har kommet til Ruija for å lage en reportasje om Matti eller om Sofia. Hvordan har det gått for dem? Hva har de gjort? Hvilke yrker har de fått? Har de lært seg noe nytt? Hva synes de om Ruija, sammenlignet med sine gamle hjem? Ble det som de hadde håpet på?

Finn ut de fakta du trenger om 1800-tallet, om Ruija eller om hvordan det var i Nord-Sverige eller Nord-Finland på den tiden. Prøv å se for deg hvordan det føltes for Matti og Sofia og hva de tenkte på.

Skriv en artikkel.

Bruk gjerne noen av bildene fra vedlegg 7 som inspirasjon.

- **Musikkoppgave "Salmer – hva forteller de?"**

Lars Levi Læstadius forkynnet kristendom på folkets eget språk, finsk. Folkene fra Sverige og Finland sang også salmer på finsk. Velg ut en salme fra en salmebok i bruk i dag. Syng den sammen i klassen. Diskuter hva salmen handler om.

TEMA 4 "KULTURTRADISJON" 1/2

Diskusjonsspørsmål

- Finnes det noe som er typisk for innbyggerne i ditt land?
- Vises det på en person hvilket land han/hun kommer fra?

Oppgaver

- **Finn ut mer om/intervju/skriveoppgave**
"Våre familietradisjoner"

Instruksjon til elevene:

Tenk på om du og din familie har noen spesielle tradisjoner som dere feirer. Er det noe spesielt som dere bruker å gjøre, eller har dere spesiell kunnskap i familiene? Intervju gjerne et familiemedlem.

Skriv en artikkel, en fortelling eller tegn et bilde som forteller om tradisjoner og vaner i din familie. Ta for eksempel utgangspunkt i følgende spørsmål:

Hvilke tradisjoner/kunnskap har du/dere i familien?

Hvilke tradisjoner er viktige for deg? Hvorfor?

Er dine/deres tradisjoner spesielle bare for din/deres familie eller tror du de gjelder for andre fra ditt hjemland?

Be elevene benytte seg av tipsene i intervjuinstruksjonen "Å gjøre et intervju" i vedlegg 5.

Oppfordre elevene til å sende inn teksten, bildet eller fortellingen til nettsiden for utstillingen/prosjektet "Tiet Ruijhaan/Veien til Ruija" (www.tietruijhaan.no) for publisering og arkivering for fremtiden. Forklaring finner du på nettsiden.

Språkøving "Hei! på forskjellige språk"

Hvordan hilser vi på hverandre? Hvor mange forskjellige måter finnes det å hilse på? Del inn klassen i mindre grupper, la gruppene skrive opp så mange forslag de kommer på når de gjelder ulike måter å hilse på. Gå deretter gjennom forslagene i fellesskap i klassen. Skriv opp alle forslagene på flippover eller whiteboard.

Diskuter spørsmålene nedenfor og la elevene begrunne sine svar:

Idag

TEMA 4 "KULTURTRADISJON" 2/2

Hvordan hilser man vanligvis?

Hilser man på forskjellig måter avhengig av hvor gammel man er?

Finnes det en måte som er mer høflig enn andre?

Gi gruppene i oppgave å finne ut hvordan man sier "hei!" på så mange forskjellige språk som mulig. Be de spørre personer som snakker andre språk, lete i ordbøker eller lete på internett. Klipp ut snakkebobler, skriv "hei!" på alle språk dere finner og heng opp snakkeboblene på veggen. Fyll på med nye språk hvis det trengs. Utvid gjerne oppgave med å forsøke å finne flere felles ord på forskjellige språk. Hvor mange språk klarer dere å samle?

TEMA 5 "REISEN FORTSETTER" 2/3

I dag gifter jeg meg i Vadsø. Mannen min kommer fra Sodankylä i Finland. Han er fiskerbond og eier en liten gård i Skallelv lenger ut langs fjorden.

Dit skal vi flytte og få mange barn.

Hvor er du på vei?

Ja.

Jeg har ikke sett Sofia siden hun dro fra Tornedalen for sju år siden. Er hun ikke vakker? For å komme hit har jeg gått den lange veien fra Kåfjord. Der har jeg tjent noen ekstra penger ved kopperverket.

For dem har jeg kjøpt dampskipsbillet, først til Tromsø, så helt til Amerika. Men jeg kommer tilbake. Da skal jeg kjøpe meg en egen gård i Ruija.

Hei, - jeg heter Sofie og er 12 år gammel. I dag skal vi på museet og så en utstilling om kverenes historie.

Tipp Tippoldemora mi innvandret fra Tornedalen. Pappa sier vi er av finsk avstamning. Han liker ikke ordet kven.

Hei, jeg heter Fre-hiwet og er Sofie's venninne. Jeg er født i Norge, men foreldrene mine kommer fra Somalia. Det kjennes nesten som om utstillingen handler om oss.

Jeg heter Mattias og er Sofie's fetter. Vi er like gamle. Jeg er stolt av å være kven. Pappa sier at vi er et eget folk som verken er finner eller nordmenn, men kvener. Det er ingen som tar å tulle med en kven, sier han.

Til sommeren skal vi på slektstreff i Finland. Da må vi kjøre bil i 10 timer.

TEMA 5 "REISEN FORTSETTER" 2/3

Historiske fakta

Nye steder og nye byer

De første innvandrerne bosatte seg langs elvene og innerst i fjordene. Der dyrket de jorden, holdt husdyr, fisket og skaffet seg tømmer for å bygge hus. Innvandringen skiftet karakter etter 1830. Fortsatt dyrket de fleste jorda, men samtidig ble det også mer vanlig å skaffe seg lønnet tilleggsarbeid. Folk bosatte seg nå nærmere havet og lengre mot øst, først og fremst til Varangerfjorden. Byer og fiskevær vokste. Vadsø ble kvenenes egen "hovedstad". Innvandrerne levde tett sammen i egne bydeler, eller i nye landsbyer lengre ut langs fjorden. Mange reiste videre til Amerika.

Nye venner og nye familier

Innvandrerne var velkomne til Norge. De var flinke til å jobbe, skaffet seg nye venner og stiftet nye familier. Selv om de fleste innvandrerne giftet seg med hverandre, var det til å begynne med mange menn fra Finland og Tornedalen som giftet seg inn i samiske familier. Det ga dem tilgang til reinsdyr og dermed et arbeide det var mulig å leve av. Senere ble det også mer vanlig å gifte seg med nordmenn. Det gjorde det lettere å bli en del av det norske samfunnet. Det gikk ikke like bra for de fattige. Folk som ikke klarte seg selv ble sendt tilbake. Dette rammet særlig enslige kvinner med barn, for eksempel ble piken Britta Kajsa Kollajärvi sendt tilbake med sitt 8 uker gamle barn i 1870.

Kvener

Folk som migrerte til Nord-Norge fra svensk og finsk Tornedalen samt Nord-Finland kalles "kvener". Gjennom tiden har begrepet hatt mange ulike betydninger. Til å begynne med var de velkomne, men etter hvert ble de så mange at de norske myndighetene begynte å anse de som en trussel. Myndighetene fryktet at innvandrere fra Finland kom til å legge krav på norsk land som ytterligere en del av det finsk-russiske riket. Ulike tiltak ble iverksatt for tilpasse innvandrerne til det norske samfunnet. Nye skoler og kirker som skulle øke bruken av det norske språket er et eksempel på dette. I dag er det annerledes. Kvenene er en naturlig del av det norske samfunnet. Mange er interesserte i sine egne røtter. De har sine egne organisasjoner og feirer seg selv gjennom egne kulturfestivaler. Myndighetene har vedtatt at kvenene er en nasjonal minoritet i Norge og kvensk er anerkjent som et eget språk.

TEMA 5 "REISEN FORTSETTER" 3/3

Historiske fakta

Mer fakta om Kvener

Begrepet "kven" har ulike betydninger og forskjellige opphav i Norge, Sverige og Finland.

I Norge:

Den finskspråklige befolkningen i Nord-Norge som i dag kalles kvener har sin opprinnelse i innvandringen fra Tornedalen i Sverige og Nord-Finland på slutten av 1700- og 1800-tallet.

I Sverige og Finland:

I tidlig middelalder i det som da var det svensk-finske riket brukte man begrepet *lapper* for samer og *finner* for finskspråklige. Begrepet kvener har vært relativt ukjent for den svenske allmennheten. På starten av 1990-tallet oppsto en kvenbevegelse i Sverige da folk i Tornedalen sto frem og erklærte seg selv som kvener. I den svenske delen av Tornedalen ble foreningen Kvänlandsförbundet dannet i 1999. Den organiserer finskspråklige minoriteter i Sverige, Norge og Finland. Foreningen krever at medlemmene skal få status som urbefolkning.

Kilde:

"Kväner - en föränderlig identitet på Nordkalotten", en artikkel av Lars Elenius i "Historisk rätt? Kultur, politik och juridik i norr"

Når benevnelsen kvener benyttes i prosjektet/utstilling/læringsmiddelet "Tiet Ruijhaan/Veien til Ruija" så refereres det til den finskspråklige befolkningen i Nord-Norge som har sitt opphav i innvandring fra Tornedalen i Sverige og Nord-Finland på slutten av 1700- og 1800-tallet.

Før

TEMA 5 "REISEN FORTSETTER" 1/2

Diskusjonsspørsmål

Følgende spørsmål handler om de som flyttet fra Nord-Sverige og Finland til Ruija på 1800-tallet.

- Hvorfor tror du mange valgte å bosette seg langs elver og fjorder?
- Mange av de som kom til Ruija fra Sverige og Finland bosatte seg i nærheten av hverandre, som for eksempel i Vadsø. Hvorfor tror du så mange ville bo på samme sted?
- Hvilke fordeler tror du det kunne medføre når noen fra Sverige eller Finland giftet seg med en norskspråklig person fra Ruija, Norge?
- Mange av de fattige som hadde vanskeligheter med å klare seg hjemme i Sverige og Finland, møtte også problemer i Ruija. Piken Britta Kajsa Kollajärvi var blant de aller fattigste, og hadde også et nyfødt lite barn. Britta Kajsa ble hjemsendt da hun ikke klarte seg selv. Man vet ikke hva som hendte med henne etter det. Hvordan tror du det gikk med henne?

Oppgaver

• Dramaøving "Destinasjon Ruija"

Gi elevene i oppdrag å lage en dramatisering av en hendelse i "fremtidslandet" Ruija. Del inn klassen i mindre grupper. La gruppene velge noen av hendelsene nedenfor eller dikte opp sin egen hendelse med utgangspunkt i historien om menneskene som reiste til Ruija.

Forslag til hendelser:

En finsk og en norsk person treffes, men de forstår ikke hverandre. Hva gjør de for å kunne snakke med hverandre?

En ung, fattig kvinne med et lite barn blir tvunget til å vende tilbake til landet hun kom fra. Hvordan reagerer hun? Hva skjer med henne?

En familie fra Sverige eller Finland kommer til Ruija i Norge. De har verken hjem eller arbeid, og kjenner ingen andre mennesker der. Hva er det første de gjør? Hva skjer med dem?

Før

TEMA 5 "RESAN FORTSÄTTER" 2/2

En ung kvinne reiser til Ruija for å møte sin forlovede. Når hun kommer frem får hun vite at han har giftet seg med en annen. Hva gjør hun?

Instruksjon til elevene:

Velg hvilken hendelse gruppen vil dramatisere. Diskuter frem et hendelsesforløp og skriv deretter manus, men en tydelig begynnelse og en tydelig slutt.

Øv på dramatiseringen ved hjelp av manuset. Tenk på at dere skal lære hovedtrekkene i fortellingen deres. Snakk om hvordan rollene er som personer. Er de høylytte? Er de blyge? Er noen redde eller sinte, triste eller glade? Når man velger hvilken karakter man har, hva slags type person man spiller og kjenner hovedtrekkene i fortellingen er det ofte enklere å spille, og kanskje til og med improvisere.

Let gjerne frem klær eller rekvisitter for å forsterke noen av delene i dramatiseringen. Fremfør stykket for klassen.

- **"Spørrelek "**

Del ut arket "spørrelek" til elevene, se vedlegg 9.

La elevene svare på spørsmål alene eller i par. Hvert spørsmål er en påstand der elevene må ta stilling og velge mellom svarene "sant" og "usant". Spørsmålene behandler fakta fra tema 4 og 5.

Idag

TEMA 5 "REISEN FORTSETTER" 1/2

Diskusjonsspørsmål

- Hva har blitt påvirket av andre kulturer i vårt land? Musikk? Mat? Religion? Sport? Språk/ord?
- Hva kan være bra og hva kan være dårlig av det som kommer fra andre land? Hvorfor?
- Hvis du fikk velge å være noen annen enn deg selv, hvem skulle det være?

Oppgaver

- **Individuell øving "Hvem er jeg?"**

Hva er det som gjør at akkurat du er du?

Ranger følgende faktorer ut fra hva du tror er viktigst:

Minner, familie, navn, utseende, interesser, eiendeler, byer, hjem, sanger, fortellinger, språk, klær, musikksmak, venner.

- **Individuell øving "Tegneserie"**

Lag en tegneseriestripe som forteller hvem du er. Tegn små bilder i en serie ruter, med tekst under eller i snakkebobler i hver rute. La stripen fortelle hva som er viktig med å være DEG.

- **Individuell øving "Hva betyr navnet mitt?"**

Finn ut hva navnet ditt betyr. Spør foreldrene dine hvorfor de valgte akkurat det navnet. Finn ut om familien din har slektsnavn, navn som kommer tilbake i flere generasjoner. Hvilke ulike navn finnes i din familie?

- **Individuell øving "Skriv et brev til deg selv i fremtiden"**

Skriv et brev til deg selv som du skal lese når du er omtrent 25 år. Skriv om fremtiden, om hva du håper du gjør og hvordan du er når du er omtrent 25 år. Har du noen tips og råd til ditt fremtidige jeg?

Idag

TEMA 5 "REISEN FORTSETTER" 2/2

- **Skriveøving "Våre naboer"**

Hva heter naboene dine? Har du mange naboer? Hva vet du om dem? Hva jobber de med? Har de alltid bodd der? Har de bodd i en annen by tidligere? Har de bodd i et annet land tidligere?

Instruksjon til elevene:

Intervju en eller flere av naboene dine. Still spørsmål om det du ikke allerede vet om dem. Spør om du får ta ett bilde av dem/han/henne. Bruk digitalkamera, lån fra skolen hvis du ikke har et eget. Skriv ut bildet og lim det på A4-ark. Skriv en tekst om naboen din under bildet. Samle sammen klassens bilder og tekster og knytt det sammen til en felles bok/hefte – Våre naboer.

Bruk gjerne intervjutipsene fra vedlegg 5.

- **Mingleøving "Hva betyr ordene?"**

Klassen deles i to grupper. Den ene halvdel av klassen får lapper med ord på, den andre får lapper med ordforklaringer. Be gruppen mingle med hverandre og gå sammen i par med den de tror de hører sammen med: ord + forklaring. For ord og forklaringer, se vedlegg 10.

- **Finn ut mer om "Nasjonale minoriteter"**

Hvilke nasjonale minoriteter finnes i ditt land?

Hva menes med en nasjonal minoritet?

Hva er en urbefolkning?

Velg noen av de nasjonale minoritetene i ditt land. Beskriv kulturen, språket og deres historie. Skriv og tegn. Presenterer arbeidet for hverandre i klassen. Les mer om hvor du kan finne informasjon i vedlegg 1 "Finn ut mer".

Kilder

Elenius, Lars, m.fl, 2007, *Historisk rätt? Kultur, politik och juridik i norr*, Riksantikvarieämbetet, ISBN: 978-91-7209-455-0

Wallerström, Thomas, 2006, *Vilka var först? En nordskandinavisk konflikt som historisk-arkeologiskt dilemma*, Riksantikvarieämbetet, ISBN: 13: 978-91-7209-439-0, ISBN: 10: 91-7209-439-7

Kieri, Gunnar, 2010, *Finnmarken brinner*, Tidningsföreningen i Kiruna, ISBN: 978-91-633-7516-3

NE Nationalencyklopedin, Sverige

Paulaharju, Samuli, 1982, *På Finnmarkens yttersta öar*, Tornedalica, ISBN: 91-7538-045-5

Svensk läroplan:

<http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/38/94/Historia.pdf>

Norsk läroplan:

http://www.udir.no/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf

Finsk läroplan:

<http://na-serv.did.gu.se/teknik/teknikpdf/LPgrundIFI.pdf>

Utstillingen "Tiet Ruijhaan/Vägen till Ruija"

VEDLEGG

- Vedlegg 1 "Finn ut mer"
- Vedlegg 2 "Pakk vesken"
- Vedlegg 3 "Kart"
- Vedlegg 4 "På markedet"
- Vedlegg 5 "Intervjutips"
- Vedlegg 6 "Yrker før og i dag"
- Vedlegg 7 "Eldre fotografier"
- Vedlegg 8 "Kategorier"
- Vedlegg 9 "Spørrelek"
- Vedlegg 10 "Hva betyr ordene"
- Vedlegg 11 "Evaluerings skjema"

Vedlegg 1 "Finn ut mer"

Hvor kan jeg finne mer informasjon?

Når du vil vite mer om et spesielt emne kan du lete etter fakta på forskjellige måter og steder. Her følger noen forslag på hvor du kan finne det du leter etter.

Bibliotek

Besøk biblioteket på hjemstedet ditt, spør gjerne bibliotekaren om hjelp. Fortell hvilket emne du vil vite mer om.

Museum

Ta kontakt med et museum og si hva du er på jakt etter. På museer finnes mange ulike eksperter, f eks etnologer, arkeologer eller bebyggelsesantikvarer. Mange ganger kan det være en god idé å ta kontakt med museumspedagogen. Museumspedagogen er som regel mellomperson mellom skoler og ekspertene, og kan hjelpe deg å finne rett person å stille spørsmålene dine til. I Norge finnes Vadsø Museum – Ruija Kvenmuseum som kan hjelpe deg med forskjellige spørsmål. Les mer på internett: www.varangermuseum.no. For Norrbottens län i Sverige kan läns museet være til hjelp. Les mer på internett: www.norrbottensmuseum.se

Besøk gjerne et museum for å se på gjenstander eller en aktuell utstilling. Hvis du booker tid før du besøker museet kan du få hjelp med omvisning og noen som forteller mer om det du lurer på.

Arkiv

Det finnes mange forskjellige arkiv, hvor man har samlet f eks gamle aviser, fotografier, fortellinger og brev. Ta kontakt med et arkiv på ditt hjemsted og spør om de kan hjelpe deg med å finne tekster eller bilder som har noe med dine spørsmål å gjøre. Husk at det er best å ringe i god tid, så de som jobber på arkivet skal få tid til å lete etter det du søker. På arkivet kan de ofte gi forslag på hva slags type informasjon du kan finne. Informasjon om "Kvenarkivet" i Troms finner du på Tromsø Museums nettsider som ligger under Universitetet i Tromsøs nettsider: www.uit.no. For Norrbottens län i Sverige finnes arkivet "Norrbottens minne", du finner kontaktinformasjon til "Norrbottens minne" på internettsiden www.norrbottensmuseum.se.

Internett

Bruk gjerne internett når de leter etter fakta. Skriv inn forskjellige søkeord og se hva du finner. Det er imidlertid viktig å huske at det ikke er sikkert at alt man finner er sant. Hvem som helst kan jo skrive noe og deretter legge det ut på internett, og det er ikke alltid så lett å vite om det vedkommende skriver stemmer. Kontroller fakta du finner på internett gjennom å dobbelsjekke viktige detaljer med en historiebok eller et oppslagsverk. På Veien til Ruijas egen nettside finner du lenker til mange aktuelle nettsider: www.tietruijhaan.no

Vedlegg 2 "Pakk sekken"

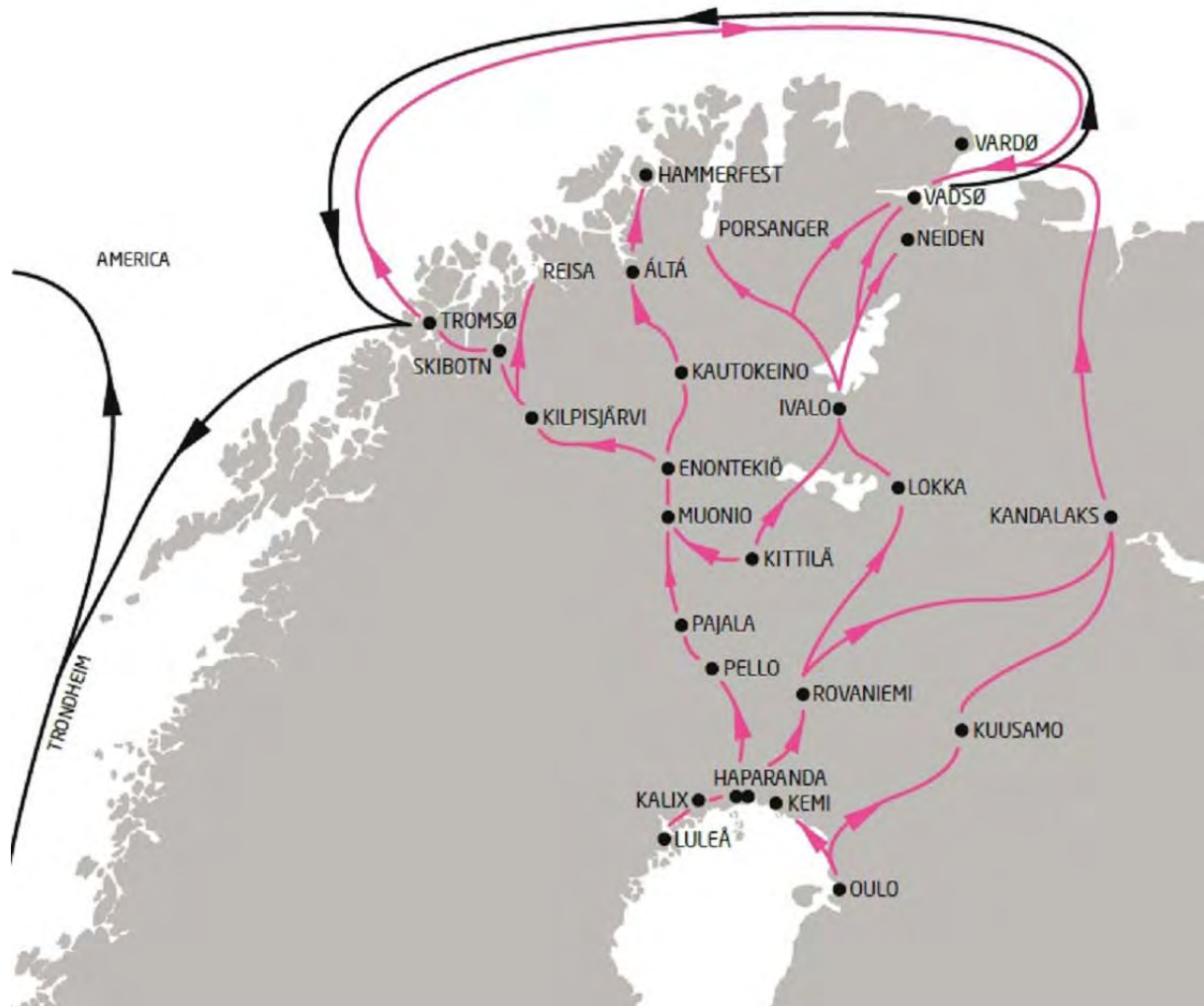
Gruppeoppgave "Pakk sekken"

Hva vil du ta med deg når du reiser?

Et kamera
Noen fotografier av familien
10 hermetikkbokser med mat
Sovepose
Pute
Kosedyr
Bok
Mobiltelefon
Ekstra klær
Penn
Notatbok
Kikkert
Kniv
Fyrstikker
Nål og tråd
Saks
Kartbok
Hodepinetabletter
Vannflaske
Bærbar datamaskin
Tannbørste
Såpe
Sjampo
Håndkle
Kam
Klokke
Mp3-spiller
Overlevelsesbok
Godteri
Sminke
Fiskeredskap

Vedlegg 3 "Reiseruterr"

Samtaleøving "På markedet"

Læreren innleder med å tegne et bilde av hvordan det gikk for seg eller så på markedet. Hvem kom? Hva gjorde man på markedene? Elevene mingler deretter rundt på en fiktiv markeds plass. Med hjelp av sine respektive kort presenterer de seg for hverandre og forteller hvor de kommer fra. På kortene finnes spørsmål som elevene skal finne svarene på gjennom å forsøke å finne den personen som kan gi svar. Hver elev har også svaret til en annen elevs spørsmål.

Instruksjon til elevene

Gå rundt på "markedet" og snakk med folkene du treffer. Fortell navnet ditt og hvor du kommer fra. Still spørsmålet ditt til de du treffer. Noen av de andre har svar på akkurat ditt spørsmål, og du har svaret på noen andres spørsmål. Husk at det kan være mer enn en som har samme spørsmål eller svar som deg!

Velg noen av disse navnene, eller finn på egne navn.

Læreren passer på at det ikke blir to personer med samme navn.

Jentenavn

Eva- Maria, Odins Maria, Lisa, Anna, Ollis Anna, Rantalas Ida, Krikka-Lisa, Proto-Lena, Maria, Isömettäs Eva-Lisa, Gina Raumala, Triina, Neiden-Maria, Hermantine, Rantalas Eva-Lisa, Tolonens Anna, Sammus Maria, Sofia, Anntis Sofia, Anna- Sofia, Britta-Kajsa

Guttenavn

Sammu, Sammus Anton, Kalles Heikki, Piili- Pekka, Annti, Karungi-Heikki, Kalles-Jussa, Tolonens Markus, Jussa, Kallas Matti, Pörö Jussa, Nilsas Jussa, Rovanens Ola, Loukus-Mikko, Juuspi-Benjamin, Anton, Leipä-Heikki, Tavast-Kalle, Adolf Vuoti, Petters Isak

Hvor kommer du fra? Velg fra listen nedenfor eller velg et eget sted fra kartet. I Sverige eller Finland.

Husk at navnet ditt kan av og til si noe om hvor du kommer fra (eks Karungi-Heikki)

Steder:

Sverige: Nedertorneå, Övertorneå, Hietaniemi, Karungi, Kittilä, Tärendö, Jukkasjärvi, Kuivakangas, Lovikka, Erkheikki

Finland: Kemi, Rovaniemi, Lokka, Ivalo, Pello, Turtola, Kuolajärvi, Kuusamo, Kolari, Tervola, Kemijärvi, Kittilä och Ylitornio

Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hva slags fisk kan man få i havet?	Ditt svar: Hvis du vil høre Guds ord forkynt på finsk må du gå på et læstadiansk bønnemøte. Der leser man Læstadius' prekener på finsk. Ja, da forstår man alt.

Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Jeg kan bare finsk og har hørt at man snakker norsk i Ruija. Hvordan skal jeg forstå prekener om Guds ord når jeg kommer dit?	Ditt svar: Jeg har hørt at det finnes et kopperverk i Kåfjord hvor man kan søke arbeid.

Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hva jobber kvinner med i Ruija?	Ditt svar: Handelsmannen søker de som vil selge saltet og tørket fisk.

Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hva skjer hvis man ikke klarer å forsørge seg selv når man kommer til Ruija?	Ditt svar: Kvinnenes arbeide? Åh, det er jo som vanlig: passe på gården, barna og dyrene. Det tar mye tid å lage mat og lage og vaske klær. Det er hardt arbeid, men det er kan være hyggelig hvis man hjelper hverandre og jobber sammen. Da får man jo pratet og omgått hverandre litt samtidig.

Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hva vil handelsmannen kjøpe av folkene på markedet?	Ditt svar: Jeg har hørt at det finnes måter å bevare finsken, ditt eget språk. Du kan lytte til de gamles fortellinger på finsk og synge finske sanger og salmer. Du kan gå på bønnemøte eller prate finsk med naboene dine i saunaen.

Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Jeg har hørt at det finnes et kobberverk hvor man kan søke jobb? Hvor ligger det?	Ditt svar: Det finnes mye arbeid å få. Man kan jobbe i gruver, og menn kan fiske både om vinteren og på sommeren. Kvinner kan søke arbeid som tjenestefolk hos rike familier.
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Tenk om jeg glemmer finsken, mitt eget språk. Hva skal jeg gjøre for å ikke glemme språket?	Ditt svar: Hvis du vil selge torsk må du sørge for å salte eller tørke den. Da holder den seg lengre og blir ikke dårlig.
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hvis jeg vil selge torsken jeg har fisket, hva kan jeg gjøre for at den ikke blir dårlig før den når kunden?	Ditt svar: Du kan lære deg det norske språket gjennom å sende barna dine på skolen eller gå i kirken. Du kan også gifte deg med noen som kommer fra området.
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Jeg kan ikke noe norsk. Hvordan skal jeg lære meg det når jeg kommer til Norge?	Jasså, du spør om båttransport. Det beste er å slå leir ved sjøkanten og vente på at det kommer noen som har båt. Dere får sikkert hjelp innen to-tre uker!
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hvem er Lars Levi Læstadius?	Ditt svar: Jasså, du lurer på hva som skjer hvis man ikke kan forsørge seg. Jeg har hørt at de fleste finner en måte å forsørge seg selv på. Mat får man gjennom jordbruk eller fiske. Men det sies at det finnes enslige, fattige kvinner med småbarn som har blitt sendt hjem.

Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hva slags redskap trenger man hvis man skal forsørge med fiske i Ruija?	Ditt svar: Hvis du vil vite om et sted å bosette deg på, skal du finne Juuspis-Benjamin, Rovanes-Ola, Krikka-Lisa eller Isomettäs Eva-Lisa. En av de kan vise deg veien til en by ved Varanger-fjorden. Det finnes mange forskjellige steder som er bra å reise til.
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hvor i Ruija kan man bosette seg?	Ditt svar: Lars Levi Læstadius er en predikant, som forkynner kristendommen på vårt eget språk. I Læstadius postilla kan man selv lese hans prekener, de er på finsk så man forstår alt. Han prediker at man må vende seg fra synd og heller vende seg mot Gud.
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hvor lenge må man vente på å få skyss med båttransport over den store sjøen?	Ditt svar: Jeg har hørt at når man fisker i havet, kan man blant annet få torsk, lodde, sei, kolje, småsild, uer og kveite.
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hva slags jobb kan man få i Ruija?	Ditt svar: Handelsmannen her på markedet selger alt mulig, blant annet håndverksprodukter, redskaper og klær.
Jeg heter:	Jeg kommer fra:
Ditt spørsmål: Hva selger handelsmannen her på markedet?	Ditt svar: For å fiske i havet trenger man skikkelig fiskeredskap som for eksempel dragnet, agnot eller en annen type fiskegarn.

Vedlegg 5 "Intervjutips"

Ting å tenke på når man gjør et intervju

Før intervjuet

- Tenk gjennom hvem du vil intervjuer og hvorfor. Hvis du intervjuer noen andre enn en klassekamerat eller et familiemedlem er det viktig at du presenterer deg selv, forteller hvilken skole du går på og hva dere jobber med på skolen.
- Avtal en tid med den du skal intervjuer. Forsikre deg om at vedkommende har tid til deg når intervjuet skal gjennomføres.
- Skriv ned spørsmålene som du vil ha svar på. Hvis dere er flere som skal gjøre intervjuet sammen, bestem dere på forhånd hvem som skal stille hvilke spørsmål.
- Bestem deg om du skal skrive ned svarene eller om du skal gjøre opptak av de. Spør læreren din om hva slags innspillingsutstyr de har på skolen, båndopptaker, minidisk eller mp3-spiller.
- Ta med kamera. Spør intervjuobjektet om det er ok at du tar bilde.

Under intervjuet

- Begynne med å fortelle hva du heter og litt om hva dere jobber med på skolen. Hvis intervjuobjektet vil vite mer om skolearbeidet, fortell om det før du begynner med selve intervjuet.
- Sett dere gjerne ned under intervjuet, det føles ofte bedre man kan sitte og holde en rolig samtale.
- Hvis personen du intervjuer snakker veldig mye, kan det være bra å notere stikkord, heller enn å skrive ned fullstendige setninger.
- Husk å takke for intervjuet før du går.

Etter intervjuet

- Renskriv notatene fra intervjuet så fort du har mulighet. Husk at det er lettere å glemme jo lengre tid det har gått fra intervjuet.
- Hvis du har spilt inn intervjuet, lytt gjennom og skriv ned det du synes er viktig å få med.
- Renskriv intervjuet.
- La gjerne den du har intervjuet lese gjennom det du har skrevet, for å kontrollere at du har forstått alt riktig.
- Presenter intervjuet for resten av klassen eller skriv ned det du har lært i en artikkel eller en fortelling.

Vedlegg 6 "Yrker før og i dag"

Yrker før og i dag

Fisker
Webdesigner
Skomaker
Syerske
Motivator
Baker
Jordbruker
Jobbcoach
Hockeyproff
Blogger
Gruvearbeider
Livscoach
Predikant
Kjøpmann
Yogainstruktør
Skogsarbeider
Kokk
Treningsinstruktør
Programutvikler
Gårdsgutt
Partyfikser
Kunstner
Tjenestefolk
Pedagog
Sykepleier
Plastisk kirurg
Tjenestepike
Musiker
Formgiver
Soldat
Fotballproff
Programleder
Førskolelærer
Telefonselger
Legosoldat
IT-konsulent
Økonom
Markedsfører
Kommunikator
Portrettfotograf
Kurator
Forstanderinne

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 1/9

Summer cowshed in Tarendö, Tarendö socken approx. 1915. Photo: Sigurd Dahlbäck. Norrbottens museum.

Kauppila farmyard, Lapträsk, Karl-Gustafs socken. Photo: L Drugge. Norrbottens museum.

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 2/9

Vicarage in Karesuando, Karesuando socken approx. 1880. Unknow fotografher. Photo: Norrbottens museum.

Boat on Ivalo-river in Koppelo, 24.06.1906. Photo: J.H. Saarinen, GSF / Old Photos.

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 3/9

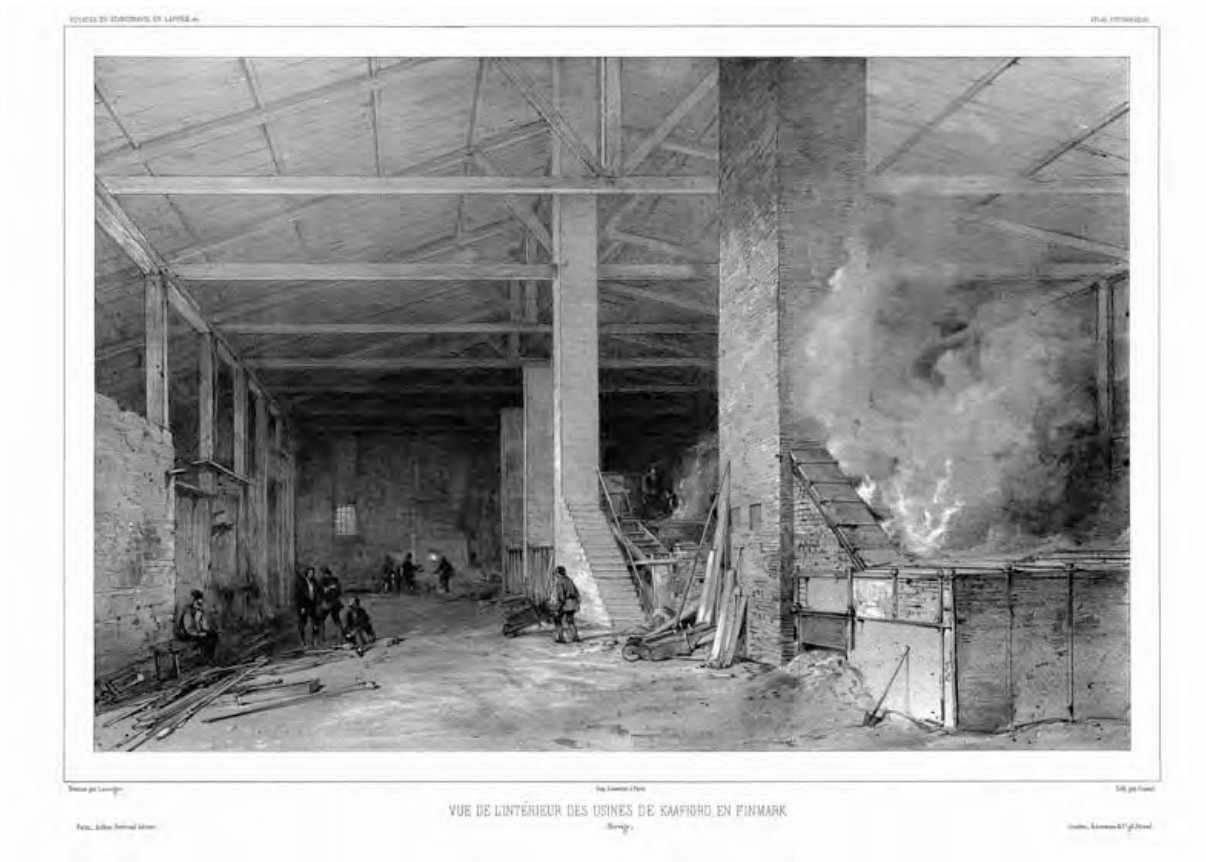

Reindeer caravan (?) 1902-1903. Photo: J. H. Saarinen, GSF/Old Photos.

Skibotn Marketplace in March 1883. Nord Troms Museum

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 4/9

Kálfjord, Coppermine 1838. Tromsø Museum.

Anne-Berit Persen, Valjok, Karasjok baking bread. 1947. Photo: Tromsø Museum.

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 5/9

Bull from Annijoki, Valdemar Dørmænen cultivating potato field in 1930's in Vadsø. Photo: Private Collection of Arne Pedersen.

Dried cod, summer of 1910 in Vadsø. Photo: Provincial Museum of Lapland.

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 6/9

Tar burning in Reisedalen around 1930. Photo: Nord Troms Museum.

Mr Mäntyjärvi is reading the bible during the revival meeting in Saltjärvi 1927. Photo: Samuli Paulaharju. Tromsø Museum.

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 7/9

School children and teacher in front of the school in Skibotn 1927. Photo: Samuli Paulaharju, Tromsø Museum.

Plowing the field with birchplow in Reisedalen, 1928. Photo: Samuli Paulaharju, Tromsø Museum..

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 8/9

Women's chores in Vadsø, 1910. Photo: Provincial Museum of Lapland.

Vedlegg 7 "Eldre fotografier" 9/9

Kven Village, Vadsø, 1867. Photo: Tromsø Museum.

~~In East Ruija Finnish people met Skolt culture, like Vartiainen's house next to Skolt village. Photo: Samuli Paulaharju. Tromsø Museum.~~

Plowing the field with birchplow in Reisedalen, 1928. Photo: Samuli Paulaharju. Tromsø Museum.

Vedlegg 8 "Kategorier"

Diskusjonsøving "Klare seg bra i et nytt land"

Hva er viktig for å klare seg bra som innvandrer i sitt nye hjemland?
Elevene skal diskutere og rangere kategoriene i grupper. La de fortelle om og begrunne sine valg for resten av klassen.

Kategorier:

	Kunne landets språk
	Ha en jobb
	Ha venner i det nye landet
	Lære seg om landets kultur
	Bytte religion
	Vite noe om landets politikk
	Ha venner og familie med seg fra ens hjemland
	Være ung/barn
	Være eldre/voksen
	Tørre å prate med nye mennesker
	Ha en god utdanning
	Ha samme hudfarge som de i det nye landet
	Være gutt/mann
	Være jente/kvinne

Vedlegg 9 "Spørrelek"1/2

Spørrelek - Sant eller usant?

Påstand	Sant	Usant
1. De fleste innvandrere som kom til Nord-Norge på midten av 1800-tallet hadde finsk som morsmål.		
2. Lars Levi Læstadius var en kjent kjøpmann som solgte håndverksprodukter.		
3. Predikantene som reiste rundt og forkynnet det kristne budskapet hadde også mye informasjon om hvor det var bra å reise.		
4. Saunaen var et av de viktigste møtestedene.		
5. De finsktalende barna ble premiært i skolen hvis de lærte seg norsk raskt.		
6. Menneskene som kom fra Sverige og Finland til Norge var redde for vann. De ville bare bo på fjellet.		
7. Innvanderne som kom til Norge fra Sverige og Finland var ikke velkomne. Mange ble sendt hjem umiddelbart.		
8. Folk som kom fra Sverige og Finland til Nord-Norge ble kalt kvener.		
9. Nord-Norge ble kalt Ruija av det finsktalende folket.		
10. Mange ville lytte til de læstadianske predikantene for å lære seg bedre norsk.		

Vedlegg 9 "Spørrelek" 2/2

Spørrelek - Fasit

Påstand	Sant	Usant
1. De fleste innvandrere som kom til Nord-Norge på midten av 1800-tallet hadde finsk som morsmål.	x	
2. Lars Levi Læstadius var en kjent kjøpmann som solgte håndverksprodukter		x Læstadius var en predikant.
3. Predikantene som reiste rundt og forkynnet det kristne budskapet hadde også mye informasjon om hvor det var bra å reise.	x Predikantene kunne ofte gi gode råd om hvor det var bra å reise og bosette seg.	
4. Saunaen var et av de viktigste møtestedene.	x I saunaen snakket man sitt eget språk, finsk. Derfor var det en viktig møteplass.	
5. De finsttalende barnene ble premiært i skolen hvis de lærte seg norsk raskt.	x	
6. Menneskene som kom fra Sverige og Finland til Norge var redde for vann. De ville bare bo på fjellet.		x De ville livnære seg på fiske, så de bosatte seg nære havet. De var overhodet ikke redd for vann.
7. Innvandrerne som kom til Norge fra Sverige og Finland var ikke velkomne. Mange ble sendt hjem umiddelbart.		x De fleste kunne og fikk bli i Norge, det var bare de som slet med å klare seg som ble sendt hjem.

8. Folk som kom fra Sverige og Finland til Nord-Norge ble kalt kvener.	x	
9. Nord-Norge ble kalt Ruija av det finsktalende folket.	x	
10. Mange ville lytte til de læstadianske predikantene for å lære seg bedre norsk.		x Det var tvert imot slik at de lyttet på predikantene for å høre sitt eget språk, finsk.

Vedlegg 10 "Hva betyr ordene?"

1/6

Mingleøving "Hva betyr ordene?"

Klassen deles i to grupper. Den ene halvdel av klassen får lapper med ord på, den andre får lapper med ordforklaringer. Be gruppen mingle med hverandre og gå sammen i par med den de tror de hører sammen med: ord + forklaring.

I en del av forklaringene finnes dette symbolet: ~ symbolet erstatter ordet som forklares.

Ord og forklaringer

Kilde: NE Nationalencyklopedin, Sverige

Ordene som forklares er:

Rasisme
Fremmed
Venn
Toleranse
Flerkultur
Migrasjon
Immigrasjon
Emigrasjon
Innvandrere
Integrering
Sympati
Medfølelse
Kulturkonflikt
Identitet
Kunnskap
Minoritet
Kultur
Empati

RASISME	Ideologi som grundas på den vetenskapligt obevisade idén att människosläktet indelas i olika raser samt på den felaktiga idén att vissa av dessa raser är överlägsna andra. Uppfattningen att vissa folk är överlägsna andra till följd av en bestämd rastillhörighet är i huvudsak en västerländsk skapelse som växte fram med kolonialismen från 1500-talet och framåt.
FREMMED	Person som är obekant på en viss ort eller i en viss grupp. Person som inte känner sig hemma på en viss ort: <i>han är en ~ i sitt eget land.</i>

VENN	Person som (viss) annan person känner väl samt hyser tillgivenhet för och tillit till men som vederbörande vanligtvis inte är släkt med.
TOLERANSE	Accepterandet av andras rätt att anta och försvara åsikter som står i strid med ens egna, särskilt i de fall då grunden är svag eller saknas för ett avgörande av vilken åsikt som är den rätta.
FLERKULTUR	Innefattar många olika kulturer och kulturyttringar ofta med tonvikt på de positiva möjligheter detta ger: <i>en ny och positiv samhällsanda byggd på Sverige som en ~ nation, ~ förståelse, en kreativ ~ miljö</i>
MIGRASJON	Spontan flyttning i större skala av folkgrupper (el. djur); inom ett land el. mellan länder

4/6

IMMIGRASJON	Varaktig invandring till ett land från ett annat, motsatsen är utvandring (emigration).
EMIGRASJON	Begreppet används ofta om den europeiska massutvandringen till främmande världsdelar under de senaste tvåhundra åren (främst till USA). Motsatsen är invandring (immigration).
INNVANDRERE	Människor som har flyttat in i ett land från ett annat land. Människor har flyttat under alla tider. Den vanliga anledningen är att man tror att man ska få det bättre i det nya landet.
INTEGRERING	Ett sätt få invandrare och flyktingar att anpassa sig i ett nytt land. Betyder att ta upp och passa in i ett sammanhang. En grupp som ~ i en annan grupp kommer att fungera i den gruppen men behöver inte ge upp alla sina särdrag. Invandrare lär sig svenska, de arbetar och bor som andra svenskar, men de har dessutom kvar sitt modersmål och banden med sin gamla kultur.

5/6

SYMPATI	Känsla av varm uppskattning av ngn (särskilt av egenskaper som vänlighet, pålitlighet, hjälpsamhet o.d.)
MEDFØLELSE	Känsla av smärta och bekymmer inför andras svårigheter
KULTURKONFLIKT	Problem som uppstår när personer från olika kulturer missförstår varandra.
IDENTITET	Individens medvetenhet om sig själv, sin kropp, sin personlighet och sin förmåga till självbestämmande.

6/6

KUNNSKAP	Att veta eller känna till något. Man kan till exempel ha ~ om en hemlighet. I skolan skaffar man sig ~ i många olika ämnen. Hur människor kan ha och skaffa sig ~ om sådant som ligger utanför dem själva studeras i en gren av filosofin som kallas ~ teori.
MINORITET	Betyder mindre tal eller den mindre andelen av något. En ~ kan vara de som röstat på ett förslag som fått mindre än hälften av rösterna. Ofta används ordet ~ om en folkgrupp i ett land, till exempel samerna i Sverige som utgör en mindre och avgränsad del av befolkningen. ~ är motsatsen till majoritet .
KULTUR	I vid mening avser ~ resultatet av all mänsklig verksamhet. Inom arkeologin avses en samling lämningar inom ett område och en avgränsad tid. Den mer begränsade betydelsen omfattar konsterna, som litteratur, konst, musik, film och teater, samt religion och vetenskap.
EMPATI	Inlevelseförmåga, förmåga att kunna leva sig in i en annan människas känsloläge och behov. Förmågan till ~ är väsentlig i olika typer av vårdarbete, men även i mer vardagliga mänskliga relationer. Vanligen förmedlas den ~ iska förståelsen av en bekräftande handling genom t.ex. minspel eller kommentar. En förutsättning för ~ är förmågan att kunna skilja mellan egna känslor och motpartens.

Vedlegg 11 Evalueringsskjema

Evalueringsskjema for elevene

1. Hva har vært bra med arbeidet?

2. Hva har vært mindre bra med arbeidet?

3. Er det noe ved arbeidet som bør endres? I så fall, hva?

4. Hva husker du spesielt fra arbeidet?

